Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022. (https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+146/2021)

Teema: Tilannekatsaus tarvittavista jätevedenpuhdistusinvestoinneista. Arvio miten siirtoviemäriasiat ja kunnalliset jätevedenpuhdistuslaitokset selviävät investoinneista.

Tilanne vesihuollossa

Merkittäväksi tekijäksi muodostuu väestön keskittyminen kolmen suurimman kaupunkiseudun (Helsinki, Turku ja Tampere) alueelle. Keskittymisen takia osa pienten muuttotappiokuntien alueista autioituu ja sen tuomat haasteet kunnallistekniikan kustannusten kattamiseen on jo havaittu. Väestön keskittyminen tulee entisestään hankaloittamaan pienten kuntien vesihuoltolaitosten taloudellista tilannetta niiden asiakasmäärien edelleen supistuessa. Kasvualueilla sen sijaan laitosten kapasiteetin riittävyys muodostuu merkittäväksi kysymykseksi. Myös uusinvestointien oletetaan keskittyvän näille väkiluvun kasvua kokeville alueille. Lisäsi haasteeksi saattaa muodostua mahdolliset uudet puhdistusvaatimukset, joita tulee yhdyskuntajätevesidirektiivin uusimisen myötä.

Suomen vesihuollon investointitarpeita vuoteen 2040 on tarkasteltu Suomen vesilaitosyhdistys ry:n julkaisemassa selvityksessä. (Vesihuollon investointitarpeet vuoteen 2040, Vesilaitosyhdistyksen monistesarja nro 63, 2020) Selvityksen mukaan jätevedenpuhdistamoiden rakentaminen on ollut vilkkaimmillaan 1970-luvulla ja valtaosa taajamien puhdistamoista oli rakennettu vuoteen 1985 mennessä. Lähivuosina vesihuoltolaitoksilla on arvioitava, onko vanhan puhdistamon saneeraaminen järkevää vai onko uuden laitoksen tai mahdollisesti toiminnan keskittäminen rakentamiskustannuksiltaan verrannollinen tai jopa edullisempi vaihtoehto.

Jätevedenpuhdistamoiden saneerausinvestointitarpeiksi on arvioitu vuoteen 2040 mennessä noin 1 150 M€ eli noin 54,8 M€/vuosi. Tiedossa olevien muutamien jätevedenpuhdistamojen uusinvestointien, noin 460 M€, lisäksi niitä toteutuu vuoteen 2040 mennessä todennäköisesti useampia, mutta pitkän aikavälin arvioinnin epävarmuuden vuoksi näitä tarpeita on otettu huomioon saneerausinvestointitarvearviossa. Uusinvestointitarvearviot eivät kata niitä investointeja, joita kiristyvä lainsäädäntö tulee todennäköisesti aiheuttamaan vesihuoltolaitoksille. Nämä investointitarpeet (haitta-aineiden tehostettu poisto 250 M€, tehostettu hygienisointi 75 M€, fosforinpoiston tehostaminen 70 M€, typenpoiston tehostaminen 115 M€) keskittyvät jätevedenpuhdistukseen ja ne koskevat merkittävimmin suurimpia laitoksia.

Siirtoviemäreitä toteutetaan yleensä pienikokoisten jätevedenpuhdistamoiden saneeraamisen sijaan ja osaltaan siirtoviemäreiden toteuttaminen voi parantaa myös haja-asutusalueiden liittämistä keskitettyyn viemäröintiin. Pitkät etäisyydet laitosten välillä heikentävät siirtolinjojen taloudellista kannattavuutta ja siirtoviemärilinjojen osalta onkin arvioitu, että valtaosa taloudellisesti kannattavista hankkeista on jo toteutettu.

Näihin investointiarvioihin voi vaikuttaa mahdollinen kansallinen ohjaus vesihuollon keskittämiseen. Toistaiseksi valtiontuki on lopetettu, mutta mahdollinen valtion tuen uudelleen käyttöönotto olennaisesti myötävaikuttaa hankkeiden realisoitumiseen tulevaisuudessa.

Kokonaisuudessaan jätevesiviemäriverkoston verkostopituuden ennakoidaan kasvavan niin, että vuoteen 2040 mennessä jätevesiviemäriverkoston uusinvestointeihin arvioidaan kuluvan noin 880 M€ eli noin 42 M€/vuosi. Jätevedenpumppaamoiden määrän voidaan arvioida kasvavan jätevesiviemäriverkostopituuden kasvun suhteessa ja niiden uusinvestointitarvearvio on noin 52,5 M€ vuoteen 2040 mennessä. Hulevesiviemäriverkoston uusinvestointeihin arvioidaan kuluvan vuoteen 2040 mennessä noin 190 M€ eli noin 9 M€/vuosi.

Jätevesiviemäriverkoston ikäjakaumien ja pitoajan perusteella kaikki ennen vuotta 1990 rakennetut verkoston osat oletetaan saneerattaviksi vuoteen 2040 mennessä. Jätevesiviemäreiden vuotovedet vaikuttavat merkittävästi verkostojen, pumppaamoiden ja jätevedenpuhdistamoiden kuormaan ja kapasiteetteihin, mikä myös edellyttää aikaisempaa saneeraukseen ryhtymistä. Putkimateriaalien kulumis- ja kuntotutkimuksia ja sitä myötä ennaltaehkäisevää kunnossapitoa tehdään edelleen vähäisesti, minkä vuoksi viemäriverkoston toimintaan vaikuttavia toiminnallisia häiriöitä, kuten puiden juuria, saostumia ja muiden materiaalien kertymiä ei havaita ajoissa. Jätevesiviemärit voivat vuotaa myös ulospäin, mikä aiheuttaa riskin vesistöille, pohjavesille ja ihmisterveydelle.

Vuoteen 2040 mennessä jätevesiviemäreiden saneeraustarvearvio on 4 538 M€ ja jätevedenpumppaamoiden 396 M€. Hulevesiviemäriverkostojen saneeraustarve on vähäisempi ja niiden pienestä määrästä johtuen niiden osuus koko viemäriverkostosaneerauksien volyymistä on hyvin marginaalinen. Saneerausvelkaa ei hulevesiviemäriverkoston osalta ole ehtinyt muodostua.

Investointitarvearviot suhteutettuna käsitellyn jäteveden määrään vaihtelevat laitoskoon mukaan isojen laitosten 0,7 €/m^3-tasosta pienempien laitosten yli 1,0 €/m^3-tasoon.

Selvityksen johtopäätöksenä jätevedenkäsittelyn, kuten koko vesihuollonkin, vuotuisen investointitarpeen arvioidaan lähes kaksinkertaistuvan tulevien 20 vuoden aikana, ja kasvun jatkuvan edelleen tarkastelujakson jälkeen. Arvio kattaa pelkästään vesihuolto-omaisuuden ikääntymisestä ja kapasiteettitarpeista aiheutuvat investoinnit, ja jos vielä edellä mainitut lainsäädännön muutosten mukaiset lisävaatimukset tulisivat kokonaisuudessaan toteutettaviksi, olisi investointitarve yli kaksinkertainen. Mikäli vesihuoltomaksuja kasvatetaan investointitarpeen kasvun suhteessa, olisi vedenhinnan korostustarve noin 50 % investointien kattamiseksi.

<u>Vesihuollon avustamisesta</u>

Viimeksi yhdyskuntajätevesien puhdistusta on tehostettu siirtoviemärihankkeita edistämällä, kun Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman 2011 mukaan maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö yhteistyössä laativat valtakunnallisen viemäröintiohjelman.

Ohjelma valmistui 20.12.2012 ja sisälsi suunnitelman valtion tuen suuntaamiseksi viemäröintihankkeisiin sekä linjaukset periaatteista ja kriteereistä viemäriverkostojen laajentamiselle haja-asutusalueilla vuodesta 2012 vuoteen 2016. Valtion tuki viemäröinti- ja siirtoviemärihankkeille loppui 2016, kun valtioneuvoston vuosille 2015–2018 antamassa julkisen talouden suunnitelman kehyspäätöksessä linjattiin valtiontalouden uudet menosäästöt.

Sen jälkeen ei siirtoviemärihankkeisiin tai kunnallisiin jätevedenpuhdistuslaitosinvestointeihin ole osoitettu määrärahoja eikä niitä sisälly esitykseen valtion talousarvioksi 2022.

Ympäristöministeriön momentin 35.10.22 hallinnoimaa ravinteiden kierrätysohjelman määrärahaa, valtion lisätalousarvion 2020 määrärahaa vesihuollon ravinnekierrätyksen ja jätevesien käsittelyn energiatehokkuuden ja energian talteenoton edistämiseksi, sekä suunniteltua RRF-määrärahaa voi kohdentua käyttötarkoituksensa puitteissa myös sellaisiin ravinnekierrätys- ja energiatehokkuushankkeisiin, jotka sivuavat vesilaitoksen omalla rahoituksella tehtäviä siirtoviemäri- ja puhdistamoinvestointihankkeita.